

euro te bestellen bij: UWM, Renate Stenmans, Josef-Heinrichs-Strasse 12, D-47839 Krefeld, Duitsland

Hans Nieuwenhuijsen.

Sprinkhanen (Orthoptera)

Het is een rustige tijd aan het sprinkhanenfront. Het inventarisatiewerk gaat gestaag door, maar er liggen voorlopig geen nieuwe publicaties in het verschiet. Voor het atlasproject in Limburg zijn weer diverse excursies gepland. Limburg is momenteel ook de spannendste provincie vanwege de

zaagsprinkhaan *Barbitistes serricauda* die bij Vaals aan de grens staat te trappelen om Nederlands grondgebied te betreden. Zie voor het laatste nieuws de website van de Limburgse werkgroep (<http://sprinkhaan.nhgl.nl>).

Nog een oproep: Leo de Bruijn van Natuurmonumenten zoekt een vrijwilliger die in Midden-Brabant (Kampina, Loonse en Drunense Duinen e.d.) sprinkhanen wil inventariseren. Geïnteresseerden kunnen zich per e-mail bij hem melden: L.deBruijn@natuurmonumenten.nl

Roy Kleukers

EIS-nieuws

Jaarverslag 2007

(een uitgebreidere versie is te vinden onder www.naturalis.nl/EIS onder 'Over de stichting')

Hoogtepunten 2007

- Bram Koese aangesteld als medewerker waterdieren bij EIS-bureau.
- Manuscript zweefvliegen ingeleverd bij eindredactie Nederlandse Fauna.
- Twee gevarieerde nummers van Nederlandse Faunistische Mededelingen.
- Start Entomologische Tabellen.
- 120.000 records toegevoegd aan de EIS-bestanden.
- Bijzondere waarnemingen: zandoorworm op IJburg, heidecicadewaaiertje *Halictophagus silwoodensis* en de bladwespe *Caenolyda reticulata* voor het eerst in Nederland.
- Nederlands Soortenregister verder verbeterd en, onder meer aangevuld met foto's van ruim 1000 soorten.
- Veel publiciteit rondom het vliëgend hert.

Bestuur en bureau

Het EIS-bestuur bestond in 2007 uit Geert de Snoo (voorzitter), Matty Berg (secretaris), Peter van Helsdingen (penningmeester), Willem Ellis (lid) en Martin Soesbergen (lid).

EIS-weekend 2007 nabij Holten, Overijssel (foto Roy Kleukers).

Er waren zes personen werkzaam bij Bureau EIS-Nederland (totaal 4,2 fte).

André van Loon (0,5 fte)

Roy Kleukers (0,8 fte)

Menno Reemer (0,8 fte)

Vincent Kalkman (0,8 fte)

John Smit (0,8 fte)

Bram Koese (0,5 fte)

Bram Koese werd als medewerker waterdieren toegevoegd aan het bureauteam. Jan-Pieter Huizer en William Vletter waren als student bij het bureau werkzaam. Daarnaast werd door diverse mensen bijgedragen aan projecten en opdrachten van het EIS-bureau: Berend Aukema, Peter de Boer, Jan Cuppen, Gijs van Dijk, Hans Huijbregts, Hans Nieuwenhuijsen, Frank van der Meer, Theo Peeters, Ivo Raemakers, Jan Smit, Jelle Tienstra, Oscar Vorst, Casper Zuyderduyn en vele werkgroepcoördinatoren.

Samenwerking

- In 2007 werd intensief samengewerkt met Naturalis, op het gebied van gezamenlijke publicaties (Nederlandse Faunistische Mededelingen, Entomologische Tabellen en Nederlandse Fauna) en het Nederlands Soortenregister.
- Een speciale vermelding verdient de nieuwe samenwerking met de Nederlandse Entomologische Vereniging voor Entomologische Tabellen.
- EIS is actief lid van de Stichting Veldonderzoek Flora en Fauna en het Platform Soortbeschermende Organisaties.
- In 2007 werd verder samengewerkt met de volgende organisaties: De Vlinderstichting, Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, FLORON, SOVON, Loopkeverstichting, Bureau Natuurbalans, Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (vliëgend hert), Natuurhistorisch Genootschap Limburg, Landschap Overijssel, Stichting Anemoon, Universiteit Leiden, CML, waarneming.nl, IUCN Mediterranean office en Red List Unit & Freshwater Biodiversity Assessments Unit.

Bureauwerkzaamheden

- De bureaumedewerkers waren betrokken bij 15 bijeenkomsten in binnen- en buitenland.

- De communicatie met de werkgroepen verliep via de website, nieuwsbrief en persoonlijk contact.
- Naar aanleiding van de enquête onder de werkgroepen in 2006 zijn met diverse werkgroepen afspraken gemaakt om te komen tot publicaties.
- De EIS-dag vond plaats op 13 januari te Naturalis. Met circa 60 deelnemers was de dag redelijk bezocht. Een nieuw element is de Mystery Insect Competition. Het EIS-weekend vond plaats bij Holten (Overijssel).
- De EIS-bestanden zijn met 120.000 records gegroeid tot ruim 1,8 miljoen records. Voor het eerst werden gegevens van libellen en sprinkhanen van waarneming.nl gebruikt.
- Het aantal vragen van derden is gestegen tot 171 (was 131).

Projecten

- Het Nederlands Soortenregister (www.nederlandsesoorten.nl) werd verbeterd en aangevuld. Het aantal met foto afgebeelde soorten groeide tot bijna 3000 soorten. Ook werd een grote hoeveelheid Nederlandse namen toegevoegd, met een subsidie van LNV.
- Bram Koese rondde zijn studentenonderwerp (UL) aan de Nederlandse steenvliegen af. De publicatie in Entomologische Tabellen werd voorbereid en zal in februari 2008 verschijnen. Begeleiding: Vincent Kalkman.
- Het studentenonderwerp van Jan-Pieter Huizer (UL) aan houtbewonende bladsprietkevers lag grotendeels stil. Dit wordt in 2008 weer opgepakt. Begeleiding Hans Huijbregts en John Smit.
- William Vletter (CML) startte een studentenonderwerp over de rode moeraskreeft. Het onderzoek betreft deels werk in het veld en deels in het lab. Afronding in 2008.
- Het Atlasproject Limburgse Sprinkhanen wordt uitgevoerd in samenwerking met de sprinkhanenwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap Limburg. In 2007 werden diverse excursies en bijeenkomsten georganiseerd.
- Er zijn diverse Europese libellenpublicaties in voorbereiding: atlas en rode lijst van de Europese libellen en rode lijst van het Middellandse-Zeegebied.

EIS in de pers

- In het kader van het onderzoek naar het vliegend hert verschenen diverse artikelen in kranten. Ook werden verschillende interviews gegeven voor radio en tv: L1 (Limburg), Radio Drenthe, omroep Leudal, RTV Arnhem, Cappuccino op Radio 2.
- Het blad Grasduinen besteedde in een groot artikel aandacht aan libellen. Bijdrage van Vincent Kalkman.
- Er werden diverse vragen van journalisten beantwoord, deels resulterend in een vermelding in bijv. NRC next, De Levende Natuur, De Gelderlander etc.

Publicaties

- EIS-nieuwsbrief 44 en 45 verschenen regulier. Oplage 1300.
- Nederlandse Faunistische Mededelingen 26 en 27. Aantal abonnees: 270.
- Entomologische Tabellen 1 (steenvliegen) voorbereid. Uitgave met Naturalis en NEV. Publicatie in 2008.
- Geen verspreidingsoverzichten. Er is wel goede voortgang gemaakt met uitgaven over kokerjuffers, bodemfauna en boktorren. Deze kunnen naar verwachting grotendeels in 2008 verschijnen.

Een bijzondere vraag kwam van Anja Hospes (DLG Utrecht). Zij wilde weten wat het hupsende bolletje was dat zij over het terras zag springen. Kees van Achterberg wist te melden dat het ging om een cocon van een sluipwesp uit de subfamilie Campopleginae.

- Geen delen in de Nederlandse Fauna. De eindredactie heeft twee delen in behandeling: zweefvliegen en amfibieën en reptielen. Het auteursteam van het bijenboek werkt hard aan het manuscript.
- Het Waarnemingenverslag Ongewervelden 2007 werd gepubliceerd als pdf, die vanaf de EIS-website te downloaden is.
- Zeven EIS-rapporten.
- Bijdrage aan een artikel over biodiversiteitsanalyse in Nederland in Journal of Biogeography, een artikel over vochtminnende sprinkhanen in De Levende Natuur en een bijdrage aan een artikel plaagbestrijding door zweefvliegen in Entomologische Berichten.
- De Europese atlas van miljoenpoten werd door de auteurs (Kime & Enghoff) voorbereid. Het EIS-bureau assisteert bij de uitgave.
- Zie verder de complete lijst aan het eind van dit jaar-verslag.

Oprachten

- In 2007 werden 29 opdrachten afgerond, waarvan 10 gegevensleveringen via het Natuurloket. Hieronder worden enkele opdrachten toegelicht.
- De Inhaalslagprojecten Beschermde soorten voor LNV liepen ook in 2007 door. Enkele projecten uit 2006 werden afgerond. Uitvoering: Menno Reemer, John Smit en Vincent Kalkman.
- In samenwerking met Bureau Natuurbalans werd gewerkt aan twee beheerplannen voor het vliegend hert: Veluwe en Mander. Afronding in 2008. Uitvoering: John Smit.
- In opdracht van Bureau B&D Natuuradvies werd een monitoring uitgevoerd van enkele natuurvriendelijke oevers langs het Noordzeekanaal.
- Diverse projecten werden in 2007 uitgevoerd, maar worden in 2008 afgerond: Beschermingsplan blauwvleugelsprinkhaan Gelderland, Beschermingsplan knautiabij en knautia (i.s.m. Floron), Tender bosrandbeheer.

Publicaties 2007

Anonymus 2007. Waarnemingenverslag 2007, dagvlinders, libellen en sprinkhanen. – EIS-Nederland, De Vlinderstichting en de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie.

- Boesveld, A. & V. Kalkman 2007. Verspreiding en habitat van de zeggekorfslak *Vertigo moulinsiana* in Zuid-Holland. – EIS-Nederland, Leiden. 28 p.
- Bouwman, J. & V. Kalkman 2007. Eindrapportage inhaalslag libellen 2006. – De Vlinderstichting / EIS-Nederland, Wageningen / Leiden. 22 p.
- Cuppen, J.G.M., O. Vorst, B. Koese & H. Sierdsema 2007. De gestreepte waterroofkever *Graphoderus bilineatus* in Nederland: inhaalslag 2006/2007. – EIS-Nederland, Leiden. 37 p.
- Kleukers, R.M.J.C. 2007. Jaarverslag EIS-Nederland 2006. – EIS-Nederland, Leiden. 12 p.
- Kleukers, R.M.J.C. (red.) 2007a. EIS-Nieuwsbrief 44: 1-12.
- Kleukers, R.M.J.C. (red.) 2007b. EIS-Nieuwsbrief 45: 1-20.
- Kleukers, R.M.J.C. & E.J. van Nieukerken (eindred.) 2007. Nederlandse Faunistische Mededelingen 26: 1-92.
- Kleukers, R.M.J.C. & E.J. van Nieukerken (eindred.) 2007. Nederlandse Faunistische Mededelingen 27: 1-92.
- Nieuwenhuijsen, H., M. Reemer, T. Peeters, J. Smit & A. van Eck 2007. OBN-monitoring van bijen in gebieden van Natuurmonumenten (Hymenoptera, Apidae s.l.). – EIS-Nederland, Leiden. 36 p.
- Reemer, M. & R. Krekels 2007. De natste sprinkhanen van Nederland: de moeras- en de zompsprinkhaan. – De Levende Natuur 108: 124-126.
- Reemer, M. & J.T. Smit 2007. Ongewervelde dieren van de Biesbosch. – EIS-Nederland, Leiden. 58 p.
- Reemer, M., B. van Aartsen & J.T. Smit 2007. De zweefvlieg *Brachyopa dorsata* na 39 jaar écht in Nederland (Diptera: Syrphidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 26: 17-20.
- Rijn, P.C.J. & J.T. Smit 2007. Zweefvliegen (Diptera: Syrphidae) als natuurlijke beschrijving van bladluizen. – Entomologische Berichten 67 (6): 253-256.
- Schouten, M.A., A. Barendregt, P.A. Verweij, V.J. Kalkman, R.J.M. Kleukers, H.J.R. Lenders & H.N. Siebel 2007. Representing biodiversity: spatial analysis of multi-taxon species composition in the Netherlands. – Netherlands Geographical Studies 361: 59-83.
- Schouten, M.A., P.A. Verweij, A. Barendregt, R.J.M. Kleukers, V.J. Kalkman & P.C. de Ruiter 2007. Determinants of species richness patterns in the Netherlands across multiple taxonomic groups. – Netherlands Geographical Studies 361: 41-56.

- Schouten, M.A., P.A. Verweij, A. Barendregt, R.M.J.C. Kleukers & P.C. de Ruiter 2007. Nested assemblages of Orthoptera species in the Netherlands: the importance of habitat features and life-history traits. – Journal of Biogeography 34: 1938-1946.
- Smit, J.T. 2007. Actuele en potentiële verspreiding van het vliëgend hert in Nederland. – EIS-Nederland, Leiden. 27 p.
- Smit, J.T. 2007. De boorvlieg *Tephritis acanthiophilopsis* nieuw voor Nederland. – Nederlandse Faunistische Mededelingen 26: 21-25.
- Smit, J.T. 2007. Het heidecicadewaaiertje *Halictophagus silwoodensis* nieuw voor Nederland (Strepsiptera: Halictophagidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 26: 21-25.
- Smit, J.T., M. Reemer & B. Aukema 2007. Verspreiding en fenologie van de wants *Nysius huttoni* in Nederland (Heteroptera: Lygaeidae). – EIS-Nederland, Leiden. 43 p.
- Smit, J.T., M. Reemer & B. Aukema 2007. Een invasie van de Nieuw-Zeelandse tarwewants *Nysius huttoni* in Nederland (Heteroptera: Lygaeidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 27: 51-70.

Roy Kleukers

Soortenregister/Encyclopedia of Life

Op de wereldbiodiversiteitsdag (22 mei 2008) completeerde minister Gerda Verburg van LNV met een symbolische handeling het Nederlands Soortenregister. De website bevat nu alle groepen meercellige planten, dieren en schimmels, in totaal 35.116 inheemse soorten. Ook de zeedieren, hooiwagens en springstaarten zijn daarmee vertegenwoordigd. Nederland is hiermee het eerste land dat een complete soortendatabase online zet.

In het komende jaar zullen de lijsten verder geactualiseerd en verbeterd worden. Ook zullen grote hoeveelheden foto's en verspreidingskaarten toegevoegd worden. Naturalis sloot een overeenkomst met Encyclopedia of Life (EOL). Het Nederlands Soortenregister zal in de komende jaren uitgebouwd worden tot een volwaardige Encyclopedie van het Nederlandse leven.

Roy Kleukers

Minister Gerda Verburg is enthousiast over het vernieuwde soortenregister (foto Herman Berkhoudt).

EOL-baas James Edwards en Naturalis-directeur Dirk Houtgraaf sluiten de overeenkomst over EOL-Nederland (foto Herman Berkhoudt).

Van links naar rechts: Dirk Houtgraaf (directeur ai Naturalis), Henk van Alderwegen (voorzitter VOFF) en Jos Teeuwisse (secretaris VOFF) (foto Roy Kleukers).

Samenwerkingsovereenkomst Naturalis-VOFF

Op 20 mei ondertekenden Naturalis en de VOFF een samenwerkingsovereenkomst. Het doel is het ontplooiën van gezamenlijke initiatieven op het gebied van kennisoverdracht van biodiversiteitsinformatie. Drie eerste gedachten voor samenwerking zijn:

- Uitbreiding van de soortinformatie op www.nederlandsesoorten.nl;
- Educatieve activiteiten;
- Een geactualiseerde heruitgave van het boek Biodiversiteit in Nederland.

Roy Kleukers

Rivierkreeften

Het lopende onderzoek naar de rode Amerikaanse rivierkreeft *Procambarus clarkii*, het stageproject van William Vletter bij EIS-Nederland, gaf aanleiding om ook de overige in Nederland voorkomende rivierkreeften onder de loep te nemen. De afgelopen maanden is gewerkt aan een actualisatie en

Rode Amerikaanse rivierkreeft. Volwassen exemplaren zijn vrijwel onmiskenbaar door de dieprode kleur van lichaam en scharen. Regelmatig worden er echter ook (wit)blauwe exemplaren gevangen (vermoedelijk veroorzaakt door een ontbrekend gen), zoals dit vrouwtje uit de Vuntus, Oud Loosdrecht, januari 2008 (foto Bram Koese).

uitbreiding van het kreeftenbestand. Een kritische inspectie van het bestand, dat is samengesteld in 2003, was nodig omdat het aantal bekende kreeftensoorten sinds die tijd is verdubbeld van vier naar acht (Soes & Van Eekelen 2006, Levende Natuur 107). Inderdaad bleken enkele meldingen uit het oude bestand betrekking te hebben op één van de nieuwkomers.

Verder is een start gemaakt met het verzamelen van recente waarnemingen. Alleen al via waarneming.nl en nederpix.nl konden (na controle) een kleine 200 records worden toegevoegd. Het huidige EIS-bestand bevat momenteel ruim 1300 records. Daarnaast is er actief gewerkt aan de werving van actieve vrijwilligers, met name onder muskusrattenvangers en vissers die beroepshalve voortdurend met kreeften te maken hebben. Ter stimulering en ondersteuning van deze vrijwilligers is een proeftabel voor de Nederlandse rivierkreeften samengesteld die de komende tijd in samenwerking met Bureau Waardenburg verder zal worden uitgewerkt.

Een ander project waarbij kreeften centraal staan is het project 'Signaleringspilot Invasieve Exoten 2008' in opdracht van het ministerie van LNV waarin EIS (als één van de VOFF-leden) participeert. Eén aspect van dit project omhelst het bijeenbrengen van waarnemingen van invasieve exoten. Elke PGO werkt aan het verzamelen van een groep exoten waarbij EIS zich richt op de rivierkreeften.

Op 19 juni 2008 werd de workshop Exotische zoetwaterkreeften gehouden in Bilthoven op initiatief van de WEW en STOWA. EIS-Nederland verzorgde hier het programma-onderdeel 'Verspreiding en Herkenning'. Op deze geslaagde middag, met circa 60 deelnemers uit alle hoeken van de aquatische kreeften gemeenschap, werd ook de proeftabel voor de Nederlandse kreeften gepresenteerd. Geïnteresseerden in deze proeftabel kunnen een pdf downloaden op www.naturalis.nl/kreeften.

Kortom, kreeft gezien of gevangen? Laat het ons weten via eis@naturalis.nl. Stuur bij voorkeur een foto mee.

Bram Koese

Nederlandse Faunistische Mededelingen

Inhoudsopgave van nummer 28:

- J.T. Smit & E.G.M. Dijkstra – De invasieve Oost-Amerikaanse kersenboorvlieg *Rhagoletis cingulata* in Nederland (Diptera: Tephritidae)
- P. Boer – Het inventariseren en monitoren van mieren (Hymenoptera: Formicidae)
- Th. Heijerman – De snuitkever *Pachyrhinus lethierryi* nieuw voor Nederland (Coleoptera: Curculionidae)
- H. Smit, H. Hop & R. Munts – Twee soorten watermijten nieuw voor de Nederlandse fauna, alsmede nieuwe vondsten van zeldzame soorten (Acari: Hydrachnidia)
- M.P. Berg – De springstaarten van Nederland: het genus *Ptenothrix*, nieuw voor de fauna (Hexapoda: Entognatha: Collembola)
- M. Reemer & C. Claussen – Het grijs gitje *Cheilosia griseiventris* sensu Stubbs & Falk (1983) in Nederland (Diptera: Syrphidae)
- J. Smit & P. Megens – De wespen *Microdynerus exilis* en *Chrysis gracillima*, kleine zeldzaamheden, maar nog niet verdwenen (Hymenoptera: Vespidae, Chrysididae)

O. Vorst & C. Johnson – Notes on dutch Cryptophagidae (Coleoptera)

Entomologische Tabellen

Op de wintervergadering van de NEV (9 februari 2008) werd het eerste deel van Entomologische Tabellen gepresenteerd. Dit boekje over steenvliegen, met een sleutel voor zowel de imago's als de larven, plus informatie over verspreiding en biologie, werd samengesteld door Bram Koesse. De serie wordt uitgegeven door de NEV, EIS-Nederland en Naturalis. Het manuscript over boktorren is in behandeling (auteurs Theo Zeegers & Theodoor Heijerman), en diverse andere groepen zijn voorzien (waaronder hooiwagens, boorvliegen, prachtkevers en pissebedden).

Roy Kleukers

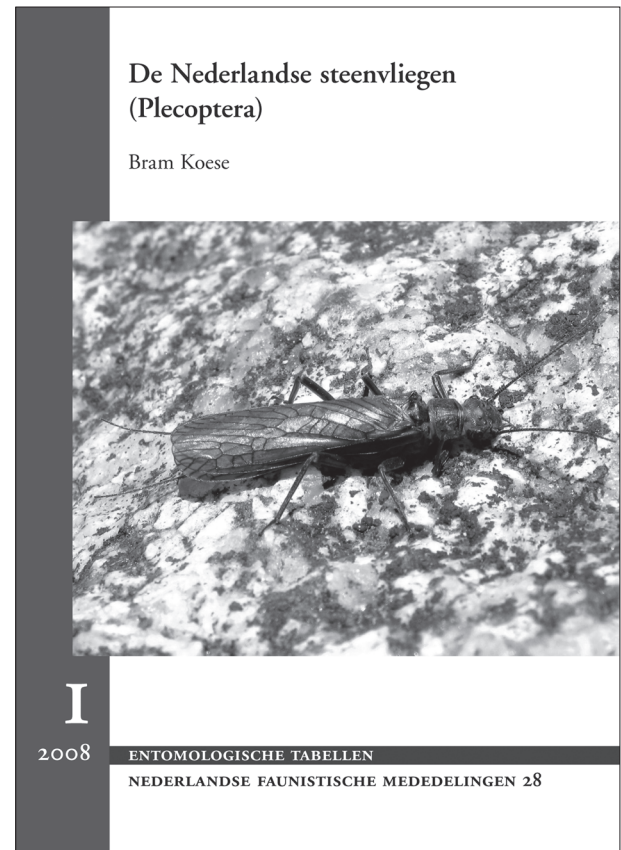
Nederlandse Fauna

Sinds de publicatie van het dagvlinderboek in 2006 zijn er geen nieuwe delen meer verschenen in de serie Nederlandse Fauna. Dat wil niet zeggen dat er niets gebeurt. Het zweefvliegenboek is aan de laatste ronde begonnen en zal dit najaar gepubliceerd worden. Ook het boek over amfibieën en reptielen (van RAVON) is door de eindredactie in behandeling genomen.

Roy Kleukers

De waterkevers van Nederland

EIS-Nederland is begonnen met de voorbereidende werk-

De Nederlandse steenvliegen (Plecoptera)

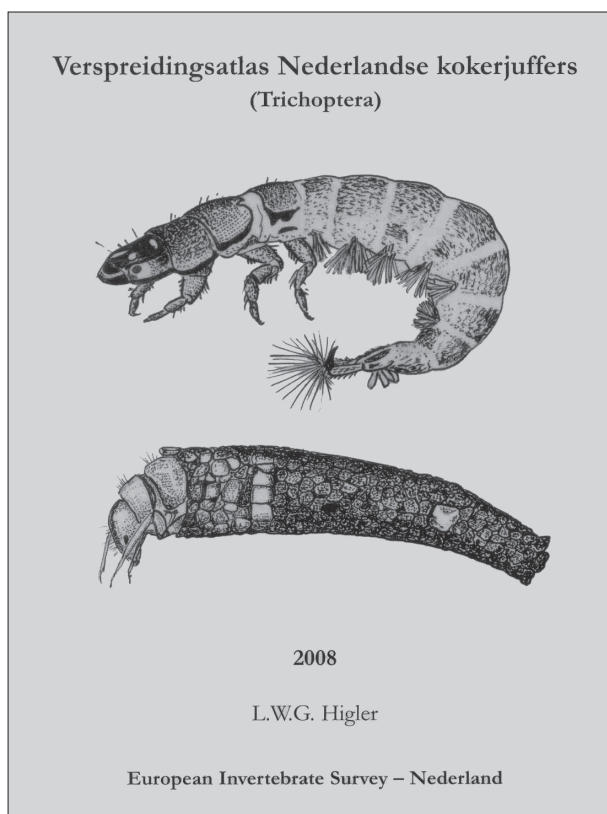
Bram Koesse

zaamheden voor een nieuw deel in de Nederlandse Fauna: De waterkevers van Nederland. De werkzaamheden hiervoor worden deels betaald door STOWA. Daarnaast zijn er enkele andere subsidieverzoeken ingediend. Het betreft een omvangrijk project wat hopelijk in 2012 zal resulteren in een atlas. Hiervoor moeten eerst de collecties Amsterdam en Leiden worden opgenomen en moeten enkele bestaande bestanden worden gevalideerd. De werkzaamheden worden grotendeels uitgevoerd door Jan Cuppen en Bram Koesse.

Vincent Kalkman

Verspreidingsatlassen

Afgelopen voorjaar is de 'Verspreidingsatlas Nederlandse kokerjuffers' van Bert Higler verschenen. Dit boekwerkje geeft een actueel overzicht van de 181 in Nederland voorkomende kokerjuffers. Gebaseerd op een bestand van 38.500 waarnemingen wordt er van alle soorten een overzicht gegeven van de verspreiding voor en vanaf 1980 en de vliegtijd van de adulte mannetjes en vrouwtjes. Daarnaast is er per soort een kaart van Europa gegeven met de verspreiding per land. Een curiositeit van het kokerjufferbestand is dat de waarnemingen voor 1980 voornamelijk betrekking hebben op volwassen dieren en die van na 1980 vooral op larven. Omdat larven en adulten per soort een verschillende kans hebben om gevangen te worden is het moeilijk om de gegevens per periode te vergelijken. Voorbeelden hiervan zijn soorten die semi-terrestrisch leven en die als larve nauwelijks te vinden zijn. Het is te verwachten dat dit boekje, samen met de in 2005 verschenen tabel tot de larven (Higler 2005), zal leiden tot een toenemende interesse in kokerjuffers. Vooral hernieuwde aandacht voor volwassen

kokerjuffers zal sterk kunnen bijdragen aan de kennis over deze groep. De verspreidingsatlas kost 15 euro en is te bestellen door een mailtje te sturen naar eis@naturalis.nl.

Momenteel zijn verschillende andere deeltjes in voorbereiding. De verspreidingsatlas van de bodemfauna, waarin de pissebedden, duizendpoten en miljoenpoten worden behandeld, is in de opmaakfase en zal later dit jaar verschijnen (zie ook bij werkgroepen). Voor het boekwerkje over de boktorren zijn het bestand en de concepten van de soortteksten (auteur Dré Teunissen) klaar. We hopen dat dit boekje later dit jaar gelijktijdig met deel 2 van Entomologische Tabellen over boktorren (Zeegers & Heijerman in prep) verschijnen. Voor deel 3 van de Verspreidingsatlas van de wantsen is reeds veel werk verzet.

Andere delen zijn op het moment niet gepland. Iedereen met plannen voor het uitbrengen van een verspreidingsoverzicht wordt dan ook aangemoedigd om contact op te nemen. EIS-Nederland kan niet alleen de eindredactie en de publicatie verzorgen maar kan ook helpen bij het collectiewerk.

Vincent Kalkman

Vliegend hert

In 2007 heeft EIS verder onderzoek uitgevoerd aan het vliegend hert, in het kader van de Inhaalslag Habitatrichtlijnsoorten. Naast dit verspreidingsonderzoek zijn er ook twee beschermingsplannen opgesteld, voor de Veluwe en de omgeving van Mander (Twente). Samen met het beschermingsplan voor Limburg zijn hiermee voordrie van de vier verspreidingsgebieden in Nederland concrete en op de praktijk gerichte beschermingsmaatregelen voorhanden. Voor Limburg en Mander is per

populatie aangegeven wat gedaan moet worden om de soort op korte termijn te behouden. Het grote knelpunt in deze gebieden is dat de populaties veelal relatief klein zijn en vrij geïsoleerd van elkaar liggen waardoor ze erg gevoelig zijn voor verstoring. Naast deze gerichte maatregelen per populatie is er ook aandacht voor het onderling verbinden van de verschillende populaties om zo het duurzame behoud op de lange termijn te garanderen. De opzet voor de Veluwe wijkt af van bovenstaande gebieden. Dit is het grootste verspreidingsgebied in Nederland met enkele zeer grote populaties, die niet direct onder druk staan. Het accent ligt in dit beschermingsplan dan ook meer op het onderling verbinden van deze grote populaties door de tussenliggende gebieden in te richten als geschikt leefgebied, waarbij zoveel mogelijk de tussenliggende kleinere populaties zijn opgenomen. De rapporten en beschermingsplannen zijn (te zijner tijd) als pdf te vinden op de website van EIS (www.naturalis.nl/eis), onder EIS-publicaties.

Een andere ontwikkeling is het opstarten van een internationale samenwerking: de 'European Stag Beetle Group'. Hierin zijn vertegenwoordigers uit vrijwel alle Europese landen aanwezig waar het vliegend hert voorkomt. Het doel van deze werkgroep is het uitwisselen van kennis en ervaringen op het gebied van het vliegend hert. De eerste concrete activiteit was de workshop in Engeland in februari 2008, waar de gelegenheid geboden werd het onderzoek op nationale schaal te presenteren. Hier is tevens de wens uitgesproken en de afspraak gemaakt een themanummer in het tijdschrift *Journal of Insect Conservation* te vullen met artikelen over de onderzoeken die in de verschillende landen worden uitgevoerd, waarin veel aandacht zal uitgaan naar de bescherming op nationaal niveau. Tevens zal hierin een artikel opgenomen worden over het voorkomen en de status van het vliegend hert in Europa.

John T. Smit

Europese rode lijst en atlas libellen

Sinds enkele jaren investeert EIS-Nederland in het opzetten van een netwerk voor het maken van een Europese libellenatlas. Afgelopen jaar heeft EIS-Nederland bijgedragen aan een rode lijst en een atlas van het Middellandsezegebied. Via de IUCN (International Union for Conservation of Nature) is EIS-Nederland benaderd voor het maken van een Europese Rode Lijst. Dit project wordt gefinancierd door de EU en maakt deel uit van een groter project waarbij ook de dagvlinders, houtbewonende kevers en mollusken aan bod komen. Deze rode lijst moet in 2009 worden opgeleverd. Aansluitend zal een begin worden gemaakt met het bijeenbrengen van de bestanden die benodigd zijn voor het maken van Europese verspreidingskaarten voor de in 2010 te verschijnen atlas.

Vincent Kalkman

Nieuwe verspreidingskaarten libellen

In augustus zal een speciale uitgave van het tijdschrift *Brachytron* (nummer 12) verschijnen: Bouwman, J.H., V.J. Kalkman, G. Abbingh, E.P. de Boer, R.P.G. Geraeds, D. Groenendijk, R. Ketelaar, R. Manger & T. Termaat: Een actualisatie van de verspreiding van de Nederlandse libellen.

Vorig jaar was het tien jaar geleden dat het libellenatlasproject werd afgesloten. De resultaten van dit project werden gepubliceerd in deel 4 van de Nederlandse Fauna. Sinds het afsluiten van het project zijn libellen alleen maar populairder geworden waardoor het bestand in de afgelopen tien jaar bijna verviervoudigde tot meer dan 400.000 waarnemingen. Behalve de toename van het aantal waarnemingen zijn veel soorten libellen door een combinatie van warme zomers en een verbetering van de waterkwaliteit ook toegenomen. Dit alles maakt dat er sinds de in 2002 verschenen atlas veel nieuws te melden valt. De speciale uitgave zal van alle soorten verspreidingskaarten en teksten bevatten. Afgelopen jaren is de beschikbaarheid van mooie libellenfoto's ook sterk toegenomen en het boekje zal dan ook opgevrolijkt worden met kleurenfoto's van alle Nederlandse soorten.

Vincent Kalkman

Website EIS

Er gebeurt momenteel veel met de website van EIS, maar daarvan is aan de buitenkant maar weinig zichtbaar. De grootste verandering is dat de website van EIS uiteindelijk verhuisd zal worden naar een ander domein. De site staat nu nog onder www.naturalis.nl, maar wordt overgezet naar <http://science.naturalis.nl>. Dit heeft te maken met de beslissing vanuit Naturalis om de twee verschillende onderdelen van Naturalis, het publieksgedeelte en het onderzoek, ook fysiek van elkaar te scheiden op internet. Op die manier zal de communicatie met de verschillende doelgroepen ook effectiever zijn. Aangezien EIS, als vreemde eend in de bijt bij Naturalis, onderdeel uitmaakt van het onderzoeksdeel, zal ook onze website verhuizen. Overigens blijven de aliassen zoals die nu bekend zijn (zoals bijvoorbeeld www.naturalis.nl/eis, www.naturalis.nl/vliegendhert, www.naturalis.nl/et) gewoon bestaan en zullen doorlinken naar de juiste plek op het nieuwe domein. Enkele van deze veranderingen die al wel zichtbaar zijn zijn de persoonlijke pagina's van de bureaumedewerkers. Deze zijn al overgezet, maar nog steeds te bereiken via de bekende website van EIS, onder medewerkers, evenals door achter de domeinnaam de achternaam van de betreffende medewerker te plaatsen (<http://science.naturalis.nl/reemer>). Twee andere pagina's die eveneens reeds operationeel zijn op het nieuwe domein zijn die van de werkgroep waaivleugeligen (<http://science.naturalis.nl/strepsiptera>) en die over het jubileum van EIS (<http://science.naturalis.nl/eisjubileum>). We proberen de migratie van de website, het betreft ruim 100 pagina's, aan het eind van dit jaar af te ronden.

John T. Smit

Nieuwe website over microlepidoptera

Twee jonge entomologen. Sifra Corver en Tymo Muus hebben meer dan een jaar gewerkt aan het opzetten van een website over micro's. In de herfst van 2007 presenteerden ze deze site over kleine vlinders (www.microlepidoptera.nl) op de vergadering van de sectie Snellen van de Nederlandse Entomologische Vereniging. Op 1 juni van dit jaar is de website online gegaan. De initiatiefnemers hebben contact gezocht met de Werkgroep

VlinderFaunistiek voor het mogen opnemen van gegevens uit de database van deze werkgroep, waarin nu een kleine 1,7 miljoen waarnemingen opgeslagen zijn van macro's en micro's. Eind vorig jaar werden in een overeenkomst tussen beide partijen de onderlinge afspraken vastgelegd.

Beide partners hebben voordeel van deze samenwerking. 'Microlepidoptera.nl' kan nu beschikken over een groot aantal gegevens, die gecontroleerd zijn door specialisten op microgebied en voor de WVF ging een lang gekoesterde wens in vervulling om de microgegevens op het internet te zetten. De macrogegevens van de WVF vormen de basis voor de verspreidingskaartjes van de site 'Vlindernet' van De Vlinderstichting en de microgegevens krijgen nu een functie op de nieuwe microsite. Heel plezierig is dat de ontwerpers van 'Vlindernet' de mensen van 'Microlepidoptera.nl' met raad en daad ter zijde staan.

Om te laten zien wat de makers van de site voor ogen staat, neem ik een citaat op uit hun projectvoorstel:

'Samenvattend, voor determinatie van microlepidoptera is er voor Nederland op internet geen determinatiegids. Op dit moment is men daarom volledig afhankelijk van buitenlandse websites. Zo is UKmoths www.ukmoths.org.uk een veel gebruikte website. Echter, op forums, zoals www.waarneming.nl/forum en www.vlinderstichting.nl/forum zijn regelmatig discussies over de beperktheden van deze en andere websites en wordt ook regelmatig de wens geuit omtrent de beschikbaarheid van een Nederlandse website: de websites hebben als nadeel dat de websites niet Nederlandstalig zijn en het ook geen overzicht bevat van alle Nederlandse soorten, de biologie en ecologie van deze soorten met verspreidingskaartjes.' Hierbij moet opgemerkt worden dat Stichting Tinea inmiddels ook een site over de kleine vlinders heeft.

Het determineren van micro's is over het algemeen specialistenwerk en dus is het opzetten van een determinatiegids op internet een hachelijke onderneming, maar het is het proberen waard, omdat we steeds weer merken dat er belangstelling voor is, zeker bij jonge mensen die goed met de computer kunnen omgaan en waarvoor ook de digitale fotografie geen geheimen kent.

Veel specialisten worden nogal eens overspoeld met foto's van vlinders met het verzoek deze op naam te brengen en heel vaak moet dan meegedeeld worden dat die of die vlinder niet op naam te brengen is met behulp van een foto.

Een website met betrouwbare gegevens kan een eerste stap zijn bij het laten zien wat wel en wat niet kan en kan bijdragen aan het vasthouden van de getoonde belangstelling. Niet alles zal op het moment van presentatie misschien functioneel zijn, maar de opzet is dat Microlepidoptera.nl de volgende elementen zal bevatten:

Soortenoverzicht, met voor iedere soort:

- Een algemene soortbeschrijving met biologische en ecologische informatie.
- Afbeeldingen van levende adulten, larven, poppen, eitjes en vractsporen en opgezette museum exemplaren.
- Verspreidingsgegevens.
- Afbeeldingen van genitaalpreparaten van moeilijk determineerbare soorten.
- Determinatiesleutels voor adulten en vractsporen; verwijzingen naar determinatiesleutels voor minerende microlepidoptera; links naar externe relevante websites.

- Determinatieforum, ten behoeve van assistentie bij identificatie van vlinders.
- Nieuwspagina, ten behoeve van het informeren over recente ontwikkelingen zoals nieuwe soorten in Nederland, cursussen, veldverslagen etc.
- Educatiepagina, ten behoeve van leerzame en educatieve informatie.

We hopen dat deze nieuwe site intensief gebruikt zal gaan worden, waardoor de kleine vlinders de aandacht krijgen die ze verdienen.

Jaap Zwier
Turfweg 27
7021 JN Zelhem

EIS-dag

De EIS-dag vond in 2008 plaats op 19 januari, traditioneel te Naturalis. Met ruim 60 aanwezigen was de dag redelijk goed bezocht. Het programma was gevarieerd met lezingen over Fauna Europaea en PESI (Yde de Jong), rivierkreeften (Freek Niewold en William Vletter), prachtkevers (Oscar Vorst) en ongewervelden van schorren (Maarten Schrama). Theodoor Heijerman presenteerde weer de Mystery Insect Competition.

Roy Kleukers

Nieuw soortenbeleid

Eind 2007 is het ministerie van LNV begonnen met de uitvoeren van het nieuwe soortenbeleid. Beheermaatregelen zijn niet langer gericht op een enkele soort maar op een groep van soorten die het zelfde habitat delen. Hiermee wordt

voorkomen dat maatregelen voor de ene soort negatief uitpakken voor een andere soort. Tevens wordt voorkomen dat beheerders omkomen in, vaak tegenstrijdige, beheeradviezen. Bij het nieuwe beleid hoort ook een lijst met nieuwe prioritaire soorten. Ongewervelden zijn hierin beter vertegenwoordigd dan ooit. Naast bekende soortgroepen als dagvlinders en libellen zijn nu ook enkele sprinkhanen, platwormen, mollusken, bloedzuigers, kreeften, steenvliegen, mieren, bijen en kokerjuffers opgenomen. In opdracht van het ministerie heeft EIS de kennis over deze soorten bij elkaar gebracht zodat beheerders makkelijk toegang hebben tot de informatie. Per soort is een pdf aan het soortenregister toegevoegd (www.nederlandsesoorten.nl). Een pdf van het gehele rapport is te vinden op www.naturalis.nl/leefgebieden. Om beheerders en beleidsmakers te attenderen op het bestaan van deze informatie is een folder gemaakt.

Vincent Kalkman

Informatie over de nieuwe dier- en plantengroepen van het soortenbeleid ontsloten

Bureau EIS-Nederland

Bereikbaarheid bureau en medewerkers

Bureau EIS-Nederland

telefoon 071-5687670

e-mail eis@naturalis.nl

Peter van Helsdingen (geen vaste dagen)

telefoon 071-5687413

e-mail helsdingen@naturalis.nl

Vincent Kalkman (ma-vr)

telefoon 071-5687413

e-mail kalkman@naturalis.nl

Roy Kleukers (ma, di, do, vr)

telefoon 071-5687578

e-mail kleukers@naturalis.nl

Bram Koese (geen vaste dagen)

telefoon 071-5687413

koese@naturalis.nl

André van Loon (di, wo, (do))

telefoon 071-5687670

e-mail loona@naturalis.nl

Menno Reemer (ma-vr)

telefoon 071-5687594

e-mail reemer@naturalis.nl

John Smit (ma-do)

telefoon 071-5687594

e-mail smitj@naturalis.nl

William Vletter (geen vaste dagen)

telefoon 071-5687594

vletter@naturalis.nl